

Електронне судочинство в Україні: адміністративно-правовий вимір

Цифровізація публічного управління та судової системи є одним із стратегічних напрямів державної політики України в умовах євроінтеграції та реформування інститутів публічної влади. Електронне судочинство як сукупність правових механізмів і технологічних інструментів, що забезпечують здійснення правосуддя в цифровому середовищі, набуває особливого значення у контексті підвищення ефективності судового захисту прав і свобод громадян. Адміністративно-правовий вимір електронного судочинства охоплює сукупність норм, що регулюють організаційно-управлінські відносини у сфері функціонування цифрової судової інфраструктури, повноваження суб'єктів публічної адміністрації щодо її розвитку та механізми забезпечення прав учасників процесу в умовах цифрового правосуддя.

Нормативно-правову основу електронного судочинства в Україні становлять Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII, Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV та Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 № 2155-VIII [1; 2; 3; 5]. Ключовим інструментом реалізації електронного судочинства є Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), запроваджена статтею 15-1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деталізована у Положенні, затвердженому рішенням Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15-21 [4].

У доктрині адміністративного права електронне судочинство розглядається як система правових та організаційних механізмів, що забезпечують здійснення судових проваджень із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій — від подання процесуальних документів в електронній формі до проведення судових засідань у режимі відеоконференцзв'язку та автоматизованого виконання судових рішень. Адміністративно-правовий аспект цього поняття акцентує увагу на організаційно-управлінській складовій: системі суб'єктів публічного адміністрування цифрової судової інфраструктури, розподілі їхніх повноважень та механізмах адміністративного контролю за функціонуванням ЄСІТС [6, с. 34].

ЄСІТС являє собою багаторівневу технологічну платформу, що охоплює підсистеми автоматизованого розподілу судових справ, електронного документообігу між судом та учасниками процесу, технічної фіксації судових засідань, відеоконференцзв'язку та забезпечення публічного доступу до судових рішень через Єдиний державний реєстр судових рішень. Зазначена система принципово відрізняється від попередніх автоматизованих систем документообігу тим, що охоплює весь процесуальний цикл — від реєстрації позовної заяви до виконання судового рішення — та передбачає обов'язкову ідентифікацію учасників процесу через кваліфіковані електронні підписи відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги» [4; 5].

Адміністративно-правове забезпечення електронного судочинства характеризується багаторівневою структурою суб'єктів управління. Вища рада правосуддя як конституційний орган суддівського врядування здійснює нормативне регулювання ЄСІТС шляхом прийняття положень та регламентів, що визначають порядок функціонування окремих підсистем. Державна судова адміністрація України забезпечує технічне функціонування та розвиток системи, організацію захисту судової інформації та навчання персоналу. Окремі суди виступають безпосередніми операторами ЄСІТС у межах своєї юрисдикції, несучи відповідальність за дотримання регламентів електронного документообігу [6, с. 67].

Аналіз чинного нормативно-правового регулювання виявляє системну проблему факультативності електронного судочинства для більшості учасників процесу. Кодекс адміністративного судочинства України закріплює право, але не обов'язок подання процесуальних документів в електронній формі для фізичних осіб, що зумовлює паралельне функціонування паперового та цифрового документообігу і знижує ефективність системи. Водночас для органів публічної влади та суб'єктів господарювання законодавство поступово запроваджує елементи обов'язкового використання ЄСІТС, хоча відповідні норми залишаються розпорощеними між процесуальними кодексами та підзаконними актами [1; 6, с. 89].

Забезпечення кібербезпеки судової цифрової інфраструктури є самостійним напрямом адміністративно-правового регулювання електронного судочинства. Судові інформаційні системи містять персональні дані учасників процесу, відомості, що становлять таємницю нарадчої кімнати, та матеріали закритих судових засідань, захист яких вимагає підвищеного рівня технологічних та правових гарантій. Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформації та кіберзахисту державних інформаційних ресурсів, об'єктів критичної інформаційної інфраструктури» № 11290 від 17 квітня 2025 року посилено вимоги до захисту державних інформаційних систем, що безпосередньо стосується ЄСІТС як об'єкта критичної інфраструктури [2; 4].

Впровадження електронного судочинства породжує самостійну правову проблему — забезпечення рівного доступу до правосуддя в умовах цифровізації. Право на доступ до суду, гарантоване статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у тлумаченні Європейського суду з прав людини у справі «Airey v. Ireland» від 09 жовтня 1979 року, має бути практичним та ефективним, а не теоретичним і ілюзорним. Запровадження обов'язкового електронного документообігу без одночасного створення механізмів технологічної підтримки для осіб з низьким рівнем цифрової компетентності, осіб з інвалідністю та мешканців сільської місцевості може призвести до фактичного обмеження доступу до суду для зазначених категорій осіб [7, с. 45].

Умови воєнного стану, запровадженого з 24 лютого 2022 року, надали якісно нового виміру проблематиці електронного судочинства. Фізичне знищення приміщень судів, евакуація суддів та персоналу із зон бойових дій, необхідність забезпечення безперервності відправлення правосуддя в екстремальних умовах перетворили ЄСІТС з інструменту зручності на інструмент виживання судової системи. За даними Державної судової

адміністрації України, лише за березень–травень 2022 року у підсистемі відеоконференцз'язку ЄСІТС було проведено понад 30 тисяч судових засідань, що фактично забезпечило функціонування правосуддя в умовах неможливості фізичної присутності учасників у залі суду [4].

Актуальною проблемою адміністративно-правового регулювання є забезпечення інтероперабельності ЄСІТС з іншими державними інформаційними системами — Єдиним державним реєстром виконавчих проваджень, реєстрами Міністерства юстиції України, Єдиним реєстром досудових розслідувань та базами даних органів виконавчої влади. Автоматизований обмін даними між цими системами дозволить усунути дублювання інформації, скоротити строки судового розгляду та мінімізувати ризики зловживань. Правове забезпечення інтероперабельності потребує законодавчого визначення переліку систем-партнерів, обсягу обміну даними та гарантій захисту персональних даних з урахуванням стандартів, закладених Регламентом (ЄС) 2016/679 (GDPR) та відповідним національним законодавством [6, с. 112; 9].

Порівняльний аналіз досвіду держав — членів ЄС дозволяє виокремити найбільш ефективні моделі адміністративно-правового забезпечення електронного судочинства. В Австрії система ERV (Elektronischer Rechtsverkehr) забезпечує повністю цифровий документообіг між судами, адвокатами та органами виконання рішень з 1990-х років. У Португалії система CITIUS охоплює весь цикл судового провадження. Директива ЄС 2023/2843 від 13 грудня 2023 року закладає загальні стандарти цифровізації судочинства та міжнародної судової співпраці для держав-членів, впровадження яких є обов'язковою умовою євроінтеграції України [8].

Системним недоліком адміністративно-правового забезпечення електронного судочинства в Україні є відсутність єдиного спеціального законодавчого акта, який комплексно врегулював би всі аспекти цифрового правосуддя. Чинне регулювання є фрагментарним: норми щодо електронного судочинства розпорошені між трьома процесуальними кодексами, Законом України «Про судоустрій і статус суддів», підзаконними актами ВРП та ДСА. Така фрагментарність породжує колізії, прогалини та нерівномірність правозастосовної практики між адміністративними, господарськими та цивільними судами [7, с. 78].

Удосконалення адміністративно-правового забезпечення електронного судочинства в Україні вимагає реалізації комплексу взаємопов'язаних заходів. По-перше, необхідно прийняти спеціальний Закон України «Про електронне судочинство», який комплексно врегулює порядок функціонування ЄСІТС, чітко розмежує повноваження суб'єктів управління системою та встановить гарантії прав учасників процесу в цифровому середовищі. По-друге, слід поетапно запровадити обов'язковість використання ЄСІТС для органів публічної влади та суб'єктів господарювання при збереженні добровільності для фізичних осіб з одночасним створенням мережі центрів безоплатної технологічної підтримки для забезпечення цифрової доступності правосуддя. По-третє, необхідно законодавчо закріпити механізм інтероперабельності ЄСІТС з державними реєстрами та визначити порядок автоматизованого виконання судових рішень через цифрову інфраструктуру. Реалізація зазначених заходів забезпечить відповідність національної системи

електронного судочинства стандартам ЄС та сприятиме реалізації конституційного права кожного на судовий захист.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
3. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
4. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v1845910-21>
5. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>
6. Бринцев О. В. Електронний суд в Україні. Досвід та перспективи : монографія. Харків : Право, 2016. 159 с.
7. Короєд С. О. Адміністративне судочинство України : навч. посіб. Київ : КНТ, 2014. 248 с.
8. Directive (EU) 2023/2843 of the European Parliament and of the Council of 13 December 2023 amending Directives on digitalisation in judicial cooperation. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023L2843>
9. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data (General Data Protection Regulation). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016R0679>